APLIKOVANÁ PSYCHOLOGIE ARCHITEKTURY

KNIHA IV

PSYCHOLOGIE NAVRHOVÁNÍ ARCHITEKTURY

Karel Smejkal

APLIKOVANÁ PSYCHOLOGIE ARCHITEKTURY

KNIHA IV.

PSYCHOLOGIE NAVRHOVÁNÍ ARCHITEKTURY

Karel Smejkal

Concept42

Karel Smejkal je architekt, spisovatel, vědec a vysokoškolský pedagog. Je spoluzakladatelem soutěže INSPIRELI AWARDS, největší světové studentské architektonické soutěže.

V letech 2017–2019 působil jako místopředseda České obce architektů a v období 2021–2023 jako ředitel pro východní Evropu v rámci American Institute of Architects – Continental Europe.

Na Fakultě stavební Českého vysokého učení technického v Praze vede výzkumný tým a je zakladatelem oboru aplikované psychologie architektury.

Ve své práci se dlouhodobě zaměřuje na podporu mladých talentů v architektuře, propagaci moderních technologií ve stavebnictví a rozvoj vzdělávání a komunikačních dovedností v oboru. Jeho cílem je přispívat ke zkvalitnění přirozeného i umělého životního prostředí.

Foto © Ilona Sochorová

Obsah

Terminologické vymezení a vztah k environmentální psychologii 5
Test kvality architektury 11
Výzkumy 25
Výzkum grafické kreativity architektů (2018–2019) 26
Výzkum vztahu interiérových preferencí a osobnosti architektů (2020–2021) 55
Výzkum typologických preferencí staveb (2018–2019) 76
Definování charakteristik kvalitního architektonického díla (2023) 83
Výzkum kognitivní struktury pocitu jednoty formované v malých městských čtvercových prostorech (NIT Nagoya / Japonsko) 88
(květen–listopad 2024) 88
Výzkum stavu stavebního trhu v ČR Inspireli Education (2021) 98
Výzkum vlivu geografické & kulturní příslušnosti na grafické zpracování 102
(květen 2015) 102
Závěr 116
Recenze 118

Předmluva

V pořadí čtvrtá kniha z oblasti **Aplikované psychologie architektury** se zaměřuje na problematiku navrhování v rámci stavebnictví, chápanou jako průnik osobnostních charakteristik architektů do procesů tvorby umělého životního prostředí. Dosud relativně málo systematicky zkoumaný vliv osobnosti architekta na celý proces vzniku architektury dlouhodobě neumožňoval vytvoření potřebného nadhledu, jenž by vedl k identifikaci potenciálních slabých míst v komplexním tvůrčím řetězci, sahajícím od prvotního konceptu až k jeho realizaci.

Na základě více než dvacetiletého výzkumu Karla Smejkala v oblasti psychologie architektury byla identifikována široká škála témat, jejichž zpracování by nebylo možné bez dlouhodobého sběru empirických dat a bez přímé, kontinuální interakce s mezinárodní architektonickou komunitou.

Výzkum zaměřený na proces navrhování si proto kladl za cíl nejen popsat a interpretovat výsledky jednotlivých dílčích šetření, ale především navrhnout strukturální a systémová opatření směřující ke zefektivnění výuky architektury a k lepší přípravě mladých architektů na profesní praxi v prostředí dynamicky se rozvíjejícího stavebního trhu.

Terminologické vymezení a vztah k environmentální psychologii

Terminologické uchopení pojmu ‚psychologie architektury' se v dostupné odborné literatuře vyznačuje značnou variabilitou. Ve většině případů je tento pojem ztotožňován s environmentální psychologií, případně s její podkategorií označovanou jako ‚design and behavior' [5, 11]. Tento přístup chápe psychologii architektury jako oblast studující interakce mezi člověkem a zastavěným prostředím, přičemž důraz je kladen především na uživatelské zkušenosti – například prostorové vnímání, orientaci v prostoru, míru spokojenosti s prostředím či míru identifikace s místem [3].

Takové vymezení však nezahrnuje roli architekta jako psychologicky aktivního subjektu, který je zodpovědný za utváření prostředí. To vytváří metodologickou mezeru, neboť ignoruje psychické jevy spojené s návrhovým procesem, rozhodováním, komunikací s klienty a kolegy nebo etickými dilematy v rámci praxe. Analogicky k jiným aplikovaným psychologiím (např. sportovní, letecké, lékařské) by mělo být zřejmé, že příslušná psychologie se nevztahuje k objektům činnosti (**sport, letadla, nemocnice**), ale k subjektům v daném kontextu (**sportovci, piloti, lékaři**). Psychologie architektury by tak měla být zaměřena primárně na architekty a jejich interakce s ostatními aktéry návrhového a uživatelského procesu.

Tento přístup odpovídá i jazykové logice odborného názvosloví, například:

- **Sportovní psychologie**: zkoumá psychické aspekty sportovců a trenérů, nikoliv fanoušků.
- **Letecká psychologie**: vztahuje se na piloty a dispečery, nikoliv na pasažéry.
- **Lékařská psychologie**: zaměřuje se na lékaře a jejich vztah k pacientům, nikoliv pouze na pacienty jako takové.

V tomto kontextu je vhodné považovat pojem ‚psychologie architektury' za analogicky odvozený – nikoliv jako psychologii staveb, ale psychologii subjektů, které architektonické prostředí tvoří nebo s ním aktivně pracují. Tak jako by bez lékařů neexistovala medicína, bez atletů sport a bez pilotů letectví, ani architektura by nemohla existovat bez architektů. Environmentální psychologie a psychologie architektury tak nejsou v hierarchickém vztahu (část a celek), ale představují dvě paralelní výzkumné linie, které se mohou v některých aspektech překrývat, avšak nelze je zaměňovat.

Základní rozdíl mezi environmentální a architektonickou psychologií lze schematicky vyjádřit takto:

Oblast	Předmět zájmu	Zaměření	Cíle
Environmentální psychologie	Uživatel a jeho prostředí	Člověk v prostoru	Optimalizace kvality užívání prostoru
Psychologie architektury	Vznik prostředí a jeho vliv	Architekt (autor)	Optimalizace návrhových procesů

Tento rozdíl má zásadní dopady na strukturu výuky, výzkumné metodologie i praktické uplatnění výsledků.

Aplikovaná psychologie architektury je tak definována jako autonomní oblast, která využívá poznatky obecné, vývojové a sociální psychologie, přičemž její hlavní cíl spočívá v porozumění profesním, komunikačním a etickým aspektům architektonické tvorby.

Teoretické ukotvení a definice aplikované psychologie architektury

Psychologie jako vědní disciplína zkoumá psychické jevy, tj. hodnoty, vlastnosti, stavy a procesy. Tyto jevy lze strukturovat dle úrovně výskytu na individuální (osobní) a skupinovou (sociální) rovinu. Při aplikaci těchto pojmů na oblast architektury vyvstává potřeba nejen zkoumat, jak architektonické prostředí ovlivňuje uživatele, ale také jak jsou psychické jevy přítomny v procesu jeho tvorby – tedy v psychologii samotných tvůrců prostředí.

Na základě této teoretické analýzy a empirických poznatků z výzkumu realizovaného na Fakultě stavební ČVUT v Praze byla formulována následující definice:

„Psychologie architektury je věda, která zkoumá psychické jevy jako hodnoty, vlastnosti, stavy a procesy, a to v kontextu zodpovědnosti, profesionality, vztahů, názorů a postojů v architektuře.“ [1]

Tato definice integruje dvě roviny:

1. Individuální (intrapersonální) – zahrnuje psychické jevy, které se vztahují k jednotlivci jakožto subjektu tvůrčího procesu.

- **Hodnoty a vlastnosti** reprezentují tzv. bytostnou úroveň osobnosti.
- **Stavy** odpovídají situačním okolnostem jednání.
- **Procesy** odkazují k operační úrovni, tedy k realizovaným kognitivním a behaviorálním činnostem.

2. Skupinovou (interpersonální) – reflektuje, že architektura nevzniká v izolaci, ale v rámci týmové spolupráce a společenského kontextu.

- **Vztahy a role** jsou výsledkem interakcí mezi členy pracovních a uživatelských skupin.
- **Názory a postoje** vyjadřují hodnotovou orientaci ve vztahu k profesi, společnosti a prostředí.
- **Zodpovědnost a profesionalita** představují metakategorie spojující individuální i kolektivní dimenze s etickým rámcem praxe.

Tato struktura odpovídá i systematickému členění psychologických jevů dle vývojového modelu navrženého O. N. Mazurovem, který rozlišuje:

Úroveň	Individuální složka	Kolektivní složka
Bytostná	Vlastnosti, hodnoty	PsychoTOP *(osobnostní konfigurace týmu)*
Situační	Stavy	Role, vztahy
Operační	Procesy	Názory, postoje

Model PsychoTOP (Psychological Team-Oriented Profile) umožňuje identifikovat strukturální a interakční charakteristiky skupin působících v návrhovém procesu a tím vytváří základ pro analýzu týmové dynamiky v architektonických ateliérech, výuce i projektovém řízení.

Zahrnutím konceptů zodpovědnosti a profesionality definice zároveň překračuje rámec deskriptivní psychologie a dotýká se normativních aspektů odborné praxe. Zodpovědnost je chápána jako míra hodnotového uvědomění ve vztahu k dopadu architektonického návrhu na společnost, profesionalita pak jako míra stability výstupů bez ohledu na momentální psychický stav autora. Tato interpretace vychází z analogie se sportovní psychologií, kde schopnost dosahovat výkonu nezávisle na momentální emoční nebo tělesné dispozici představuje klíčový parametr profesionality [5].

- Výsledná definice je koncipována tak, aby byla:
- kompatibilní s obecnou psychologickou teorií
- aplikovatelná v rámci pedagogické praxe
- užitná pro profesní sebereflexi a týmovou spolupráci v architektuře

Tato definice zároveň tvoří základ pro strukturování obsahu výuky v rámci předmětu Aplikovaná psychologie architektury a pro konstruování výzkumných nástrojů v oblasti profesní psychologie architektů.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy ***Aplikovaná psychologie architektury - Kniha IV.*.**
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.